

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.44>

СУДДІ-РОБОТИ: «ПЕРЕДАЧА ВАГ (СИМВОЛ СУДУ) З РУК ТОРГІВЦІВ ДО РУК АНГЕЛА» ЧИ ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЇ ЮРИСТА В МАЙБУТНЬОМУ?

Мудрицька К.О.,
доктор філософії 081 «Право»,
доцент кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія».
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3759-8897>

Мудрицька К.О. Судді-роботи: «передача ваг (символ суду) з рук торгівців до рук ангела» чи високі технології в професії юриста в майбутньому?

Реалії сьогодення такі, що судді в Україні значно більше віддалилися від народу та сприймаються населенням як частина державного апарату, що приймають рішення на основі «телефонного права», а не як незалежна судова гілка влади.

Прості громадяни, інвестори та підприємці повинні бути впевнені в повній об'єктивності та неупередженості судової системи без можливості свавілля в ній чиновників, тому все більше з'являється прибічників повного переходу на автоматизовану (роботизовану) судову систему.

Проте, поряд з цим існують противники застосування штучного інтелекту в судовому процесі. Таким чином, одна сторона вважає, що за високими технологіями майбутнє та професія юриста скоро вимре, інші з недовірою ставляться до будь-якої комп'ютеризації судового процесу.

Певні судові органи різних країн – Франції, США, Китаю, Великобританії вже використовують штучний інтелект для допомоги судді за певних обставин – наприклад, для підготовки процесуальних документів, перевірки правильності заповнення реквізитів сторін та добору судової практики.

Однак, як і в інших країнах, в Україні працюють над оцифруванням максимального простору в галузі судочинства. Наразі практикується подача звернень в електронному вигляді за допомогою системи «Електронний суд», дистанційна участь у засіданні, а також їх аудіо- та відеофіксація.

Звичайно, не можна зупинити розвиток технологій, у тому числі й у судочинстві. Тому, коли наявні гіпотетичні моменти у майбутньому, що функціональні можливості штучного інтелекту перевершать можливості суддів, прокурорів та адвокатів, то постають цілком актуальні питання з огляду на ймовірність настання «правової сингулярності».

Крім того, залишається багато невирішених питань таких, як питання віддаленого посвідчення доказів, правові та етичні бар'єри, виконання рішення.

Таким чином, у такому світі закон перейде у стан рівноваги між фактами та нормами. Це загрожуватиме відмиранням системи юридичної аргументації, що нині становить основу судового доказування.

Ключові слова: електронний суд, докази, судді, судовий процес, штучний інтелект, юридична аргументація.

Mudrytska K.O. Robot-judges: «Transfer of weight (the symbol of court) from the hands of traders to the hands of an angel» or high technology in the future of the legal profession?

Today's realities are such that judges in Ukraine have become much more distant from the people and are perceived by the population as part of the state apparatus, making decisions on the basis of "telephone law", and not as an independent judicial branch of government.

Ordinary citizens, investors and entrepreneurs must be sure of the complete objectivity and impartiality of the judicial system without the possibility of arbitrariness of officials in it, therefore more and more supporters of the complete transition to an automated (robotic) judicial system appear.

However, along with this, there are opponents of the use of artificial intelligence in the judicial process. Thus, one party believes that the future and the legal profession will soon die out due to high technologies, others distrust any computerization of the judicial process.

Certain judicial bodies of different countries - France, the USA, China, Great Britain - already use artificial intelligence to help the judge in certain circumstances - for example, to prepare procedural documents, check the correctness of filling in the details of the parties and selection of court practice.

However, as in other countries, in Ukraine they are working on the digitization of the maximum space in the field of justice. Currently, applications are submitted electronically using the "Electronic Court" system, remote participation in the meeting, as well as their audio and video recording.

Of course, it is impossible to stop the development of technologies, including in the judiciary. Therefore, when there are hypothetical moments in the future that the functional capabilities of artificial intelligence will exceed the capabilities of judges, prosecutors and lawyers, then quite relevant questions arise in view of the probability of the onset of a "legal singularity".

In addition, there are still many unresolved issues, such as the issue of remote certification of evidence, legal and ethical barriers, and enforcement of the decision.

Thus, in such a world, the law will move into a state of equilibrium between facts and norms. This threatens the death of the system of legal argumentation, which currently forms the basis of judicial evidence.

Key words: electronic court, evidence, court process, artificial intelligence, legal argumentation.

«Не може бути свободи, якщо судова влада не відокремлена від законодавчої влади та від виконавчої влади. У поєднанні із законодавчою владою влада над життям та свободою громадян стане деспотичною, оскільки суддя буде і законодавцем.

У поєднанні з виконавчою владою суддя набуде чинності державної репресії.»

Шарль Луї де Монтеск'є

Постановка проблеми.

Існує загальносвітовий тренд на «цифровізацію» всіх сфер життя та юриспруденцію, зокрема і судова система знаходиться на гребені хвилі.

Технологічні та соціальні світу незмінно несуть у собі і сутнісну зміну світу, у тому числі судової влади. На даний час практично у всіх державах світу відбувається активний перехід судової системи на «цифрову».

Звичайно, не можна зупинити розвиток технологій, у тому числі й у судочинстві. Але перш ніж делегувати штучному інтелекту будь-які повноваження у всьому, що стосується правосуддя, слід знайти відповіді на багато питань. Наприклад, чи можна обчислити праворозуміння? Як штучний інтелект вплине на базові правові поняття, що становлять суть цивілізованого судового процесу – незалежність суду, свободу оцінки доказів, гласність та безпосередність судового розгляду, змагальність та рівноправність сторін? Як трансформується презумпція невинності? Як цифрове середовище змінить наше розуміння справедливості? Як штучний інтелект у правосудді вплине на права людини? Що може означати обчислюване право автономії, авторитету і легітимності права як соціального феномена?

Крім того, невизначеність щодо допустимості доказів, зібраних та оброблених, а фактично створених штучним інтелектом на досудових стадіях судочинства, створює чималі ризики.

Разом з цим, не можемо залишити поза фокусом нашої уваги питання авторства машинних алгоритмів, їхньої коректності, повноти, об'єктивності, достовірності результатів роботи штучного інтелекту.

Стан опрацювання цієї проблематики на сьогоднішній день актуальний, дискусійний та мало досліджений. Тому, коли наявні гіпотетичні моменти у майбутньому, що функціональні можливості штучного інтелекту перевершать можливості суддів, прокурорів та адвокатів, то постають цілком актуальні питання з огляду на ймовірність настання «правової сингулярності» [1].

Метою статті є визначення специфічних особливостей використання штучного інтелекту при прийнятті рішення та/або розгляду справи суддею.

Виклад основного матеріалу.

Як і в багатьох країнах світу в Україні, ведуться роботи зі створення цифрової інфраструктури та різноманітних електронних сервісів, які допомагають вершити правосуддя. Багато вже зроблено. На-

приклад, створено систему «Електронний суд», що дозволяє подавати документи до суду в електронному вигляді, отримувати інформацію про стан розгляду справ та прийняті за ними рішення.

Проте, постає питання чи може машинна логіка, тобто штучний інтелект, забезпечити належний рівень розуміння взаємин сторін?

Так, штучному інтелекту властиво низка ключових особливостей:

- Наявність програми чи алгоритму дій;
- Наявність здібностей проводити аналіз довкілля;
- Наявність автономності у реалізації алгоритму;
- Можливість самонавчати;
- Здатність мислити та діяти як людина на інтелектуальному рівні.

Як можна побачити, на першому місці тут стоять цифрові технології, фізичне втілення приділяється на другий план (апаратне втілення як таке може бути відсутнім).

В свою чергу роботам властиві такі ключові особливості як:

- Фізичний початок (втілення);
- Механіка;
- Штучність;
- Наявність приводу (механізм для наведення чинності);
- Програмування об'єкта;
- Наявність автономності дій, базове сприйняття навколишнього середовища та взаємодії з нею.

Тобто у другому випадку первинним іде фізичне втілення.

Диспозиція ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод закріплює право розгляду справ незалежним і безстороннім судом [2].

Проте ні в статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ні в коментарях до неї немає прямої заборони використання штучного інтелекту й не сказано, що правосуддя здійснюється лише суддею-людиною.

Практики Європейського суду з прав людини у світлі порушення статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод через застосування штучного інтелекту при прийнятті рішення ще не було.

Однак, національне право деталізує норму Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у статті 127 Конституції України, де [3], що правосуддя здійснюють судді та судову владу покладено саме на них.

Аналогічна правова позиція міститься у статті 92 Основного Закону ФРН[4].

При цьому, основи штучного інтелекту та інші форми просунутих алгоритмів вже широко використовуються в багатьох судових системах по всьому світу як у вигляді перших примітивних ботів, так і у вигляді справжньої нейромереж, що навчається.

Тобто, роботи-андроїди більш близькі і зрозумілі для людської психіки модель ніж просто абстрактна нейромережа, що говорить, з коробки, тому пріоритет у роботизованій судовій системі повинен бути саме на роботів-андроїдів.

Так, Європейська етична хартія про застосування штучного інтелекту в судових системах містить 5 принципів:

- принцип дотримання прав людини;
- принцип заборони дискримінації;
- принцип якості та безпеки (тільки сертифіковане програмне забезпечення, перевірка та оцінка якого проводиться технічними спеціалістами та висококваліфікованими юристами)
- принцип прозорості (технології, що використовуються, доступні до загальної інформації у зрозумілій формі)
- принцип контролю користувача (можливість не погодитися з рішенням штучного інтелекту) [5].

У майбутньому ці принципи будуть скориговані. Але, нам потрібно окрім технічної реалізації, ще основоположні ідеї найвидатніших учених-правознавців з теорії держави і права, теорії судового права, філософії права, сформувані ту нову справедливую модель функціонування суддівського суспільства, ефективність якої буде покладна в нову нейромережу. Так як, нові закони, що містять у собі ясність, виразність, справедливість і простоту повинні бути гранично зрозумілі нейромережі, по якій вона виносила б рішення.

Разом з цим, для юристів-програмістів буде вироблено своєрідне «клятва Гіппократа» при розвитку таких систем.

Висновки. Штучний інтелект в роботі суддів можна співвідносити як розум і тіло.

Однак, штучний інтелект не може замінити суддів. При цьому, ніщо не забороняє оптимізувати роботу судді та суду шляхом залучення штучного інтелекту.

При цьому повноцінний перехід на «цифру» вимагатиме ще чимало часу та зусиль. Це цілий комплекс заходів, починаючи з обладнання залів суду комп'ютерами, створення програмного забезпечення та закінчуючи розробкою та прийняттям відповідних нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. The Lord Chancellor, the Lord Chief Justice and the Senior President of Tribunals. Transforming Our Justice System. London, September 2016. Joint statement. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/553261/joint-vision-statement.pdf.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
4. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>.
5. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>.